

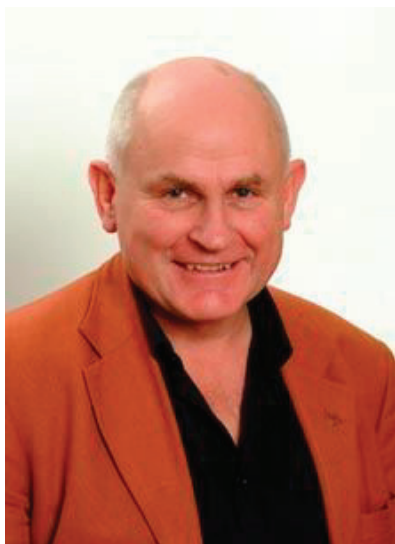

Folkhögskole Veteranen

NR 2 2017

Hur kommer det att gå för Jafar?

Björn Grip, ordförande

Jag fick meddelandet av en kompis till Jafar. Han hade gett sig av. Kanske till Tyskland eller möjligen Frankrike om det nu går att ta sig in i något av dessa länder. Annars håller han sig väl gömd nånstans i Sverige i likhet med några tusen andra unga människor. På inga villkors vis vill han till Afghanistan, ett land som på papperet är hans hemland, men som han inte har några minnen ifrån. I likhet med många andra "hazarer" flydde hans familj undan talibanväldet till Iran i början av 2000-talet. Där finns sannolikt hans familj kvar, det vill säga mamma och ett par småsyskon. Pappa är försvunnen, förmodligen dödad.

Jafar gick på Nyströmska skolan,

och trivdes bra. Jag kom i kontakt med honom eftersom jag blev ombedd att försöka ordna med juridiskt stöd att begära "verkställighetshinder". Hans advokat hade avslutat ärendet när det gällde att överklaga beslutet om avvisning. När Jafar fyllde 18 år blev han uppsagd från sitt boende och det ekonomiska försörjningsstödet upphörde. Vräkningen verkställdes strax före påsk och därefter har Jafar levt ur hand i mun bland vänner och engagerade medmänniskor. Skolgången har han dock försökt att följa, även om det blev allt svårare att följa med och göra läxor. Skolan var den enda trygghet han hade.

Nu orkade inte Jafar vänta längre på juridisk hjälp. Han hade en tid för att få juridisk hjälp via Rädda Barnen. Men han kunde inte vänta. Han gav sig iväg med några kompisar i förra veckan, fullt förståeligt. Det är ändå lättare om man är några stycken att klara sig i den hårda värld som väntar och kompisarna kunde inte vänta längre. Det som väntar Jafar och hans kompisar innebär att man blir jagad av polis och myndigheter, riskerar att bli utnyttjad såväl ekonomiskt som sexuellt, och som innebär en synnerligen besvärlig daglig kamp när det gäller att överleva och skaffa tak över huvudet.

Jag funderar mycket över om

jag kunde ha gjort mer, men har bestämt mig för att inte belasta mig med dåligt samvete. Däremot är jag övertygad om att eftervärldens dom över de beslutsfattare som omöjliggjort för flyktingungdomar att stanna kvar kommer att bli mycket hård. Jafar är precis som Lasse, min egen son, värd ett bättre öde än att jagas runt i en hopplöshetens ekorrhjul, ständigt med hotet om avvisning för ögonen. Enda hoppet är att det går att skapa opinion för en amnesti när det gäller dessa ungdomar som börjat sitt liv i Sverige och som inget hellre vill än att få en chans att leva tryggt och säkert, och att få göra rätt för sig i ett samhälle som skriker efter unga människor som kan ta vid när dagens 40- och 50-talister nu går i pension.

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

MEDLEMSBLAD
FÖR FOLKHÖGSKOLANS
VETERANFÖRENING

www.vetfolk.dinstudio.se

Nummer 2
Årgång 17
juni 2017

Medlem i föreningen blir du genom att betala in medlemsavgiften 200 kr per år till Folkhögskolans Veteranförening plusgirokonto 400 28 34-2
Glöm inte att ange namn och adress!

Innehåll

Hur kommer det att gå för Jafar	1
Programförklaring	2
Intervju med Klas Sondén	3
Det går inte att mäta kvalitet	4
Noterat från föreningens årsmöte	4
Tål demokratin sina väljare?	4
Landet som icke är	5
Sjuttio år – ett perspektiv	8
Veteranen noterar	9
Osannolika möten	10
Asmund Arle, skulptör	11

Redaktionskommitté

Klas Sondén

klassonden@gmail.com

Urban Lundin

urban.lundin@folkbildning.net

Tore Mellberg (layout)

tore.mellberg@folkbildning.net

Föreningens postadress (ordförande)

Folkhögskoleveteranen

c/o Björn Grip

epost

Sturegatan 9B

bjorgngrip@hotmail.com

614 32 Söderköping

tel 070-540 95 79

Kassör

Kent Jonelind

epost

Marielundsvägen 7

kent.jonelind@gmail.com

824 31 Hudiksvall

tel 070-550 37 59

Programförklaring

Redaktionen

Vid årsmötet i april avsade sig Egil Boräng redaktörskapet för Folkhögskoleveteranen. Vi tackar Egil för ett självuppoftande arbete med vårt medlemsblad.

Egil efterträds av Klas Sondén. Redaktionskommittén består nu av Urban Lundin, Tore Mellberg och Klas.

Vi kommer att fortsätta på den väg vi slagit in på tidigare. Men som i all verksamhet måste det lämnas plats för förändring och förnyelse. Årsmötet har bestämt att vi ska lägga mer fokus på det regionala arbetet, och det vill vi försöka spegla i bladet. Vi ska också försöka vara en röst i folkbildnings- och folkhögskoledebatten.

Utöver de här temana har vi också sedan gammalt i vartannat nummer Stewe Claesons återkommande följetong **Jag drömmer om folkhögskolan**.

Sedan någon tid tillbaka har vi dessutom haft ett antal stående inslag som återkommer. **Poesihörnan** med Jörgen Håkansson fortsätter, liksom den nyss startade **Konsthörnan** under ledning av Hans Lundén.

Vi har också inbjudit er läsare att komma med bidrag. Ni kan skriva till oss i vilket ärende som helst, som ni finner angeläget. Men vi erbjuder också några fasta rubriker, som kanske kan locka.

Osannolika möten där ni kan delge varandra speciella och oväntade möten i livet.

Anekdoten, där vi bitt er att berätta om något som varit förvånande, förargande, förbluffande, förfärande, för... ja, vad som helst.

Jag + folkhögskolan = sant, där vi gärna vill höra hur det kom sig att ni "hamnade" på folkhögskola.

Att göra gott - som veteran. Många veteraner är engagerade i olika verksamheter och rörelser. Vi hoppas kunna locka dig att skriva något om ditt liv numera!

Och utöver allt detta, tänker vi från redaktionens sida ta upp och belysa folkhögskolornas

- musikkurser

- bibliotek

- anknytning till forskning (lärare som bedriver eller bedrivit forskning)

Veteraner på årsmötet på Åsa folkhögskola: Från vänster: Kent Jonelind, Klas Sondén, Jörgen Håkansson, Stellan Boozon, Ebbe Andersson, Lena Skördeman och Kerstin Mustel.

Intervju med Klas Sondén

Urban Lundin

Hej Klas! Vid årsmötet blev du utsedd att efterträda Egil Boring som redaktör för Folkhögskoleveteranen. På läsarnas och mina egna vägnar vill jag hälsa dig välkommen i jobbet.

Men vem är du? Berätta lite om dig själv.

Uppvuxen på landet utanför Borås, yngst av fyra bröder. Pappa ingenjör, mamma hemmafru. Liberalt borgerligt hem med prenumeration på Bonniers Litterära Magasin och Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Mormor sjöng visor och spelade piano, mamma också, men utan piano, så den svenska vistraditionen hade jag med mig från barnben. Efter fyra år i folkskola i Viared blev det realskola och gymnasium i Borås, student 1958 på allmän linje, språklig gren. Efter lumpen i flottan kom jag till Lund och läste konst- och litteraturhistoria och vanlig historia. Gick tre terminer på Lärarhögskolans ämneslärarutbildning.

Stannade i Lund hela 60-talet där jag la ner mycket tid på Lunds studentfilmstudio, Vietnämörelsen, Clarté, Lunds studentteater, studentaftonutskottet. Amanuens på litteraturhistoriska institutionen (som det hette då) och lärare i filmhistoria där.

1971 lämnade jag och två tjejer Lund och flyttade till Vilhelmina där vi alla tre fått lärarjobb, jag först på högstadiet sen på gymnasiet. Vi trodde vi kommit till det röda Norrbotten men tji fick vi, Västerbotten är ju av tradition liberalt. Lite syndikalister och vänsterpartister fanns dock, så en del politik blev det. Jag gifte mig med en av tjejerna, Renée, fick två barn, lärde känna fjällvärlden och två kommunistiska lanthandlare, varav en satt i fullmäktige och kämpade i motvind för att kommunen skulle starta ett daghem. När Renée också kom in i fullmäktige blev förslaget verklighet.

Från Vilhelmina bar det av till Göteborg och en högstadietjänst i Hjällbo, en av Göteborgs förorter, där villabarnen och barnen från hyreshusen blandades i skolan till bådas fromma.

Idag har villabarnen dragit in till centrum. Efter tre år i Hjällbo jobbade jag en period som politisk sekreterare åt vänsterpartiets fullmäktigegrupp.

1984 startade Bona folkhögskola

och vi flyttade dit. Min fru, som jobbat på Göteborgs folkhögskola, ingick i den första lärargruppen. Självt fick jag jobb som kulturredaktör på Ny Dag, som var vänsterpartiets veckotidning. På Bona hjälpte jag till med att bygga upp biblioteket. Jag stannade två och ett halvt år på Ny Dag och fick sedan jobb som skrivarkurslärare på Bona. Därmed började mitt liv i folkhögskolevärlden på riktigt. Jag undervisar fortfarande några timmar i veckan, i teaterhistoria på Bonas teaterlinje.

På Bona fick jag och min fru kontakt med några musikvänner och vi bildade *Musikgruppen Skatan* som fanns i 20 år. Vi spelade och sjöng framför allt Vladimir Vysotskijs sånger men också sånger jag själv skrev och som vi spelade in på en skiva kallad *Månvarv* med en sång för varje månad. Senare gjorde jag en egen skiva med egna sånger och några tonsättningar av Francois Villon.

Vilka föreställningar hade du gjort dig om folkhögskola innan du började på Bona? Blev dina funderingar besannade?

Innan jag kom till Bona bodde vi i Göteborg, där min fru jobbade på Göteborgs folkhögskola. Hon trivdes väldigt bra med skolformen, som lämnade utrymme åt egna initiativ och nära kontakter med deltagarna. Så när jag kom till Bona hade jag från början en positiv inställning som jag inte behövde ändra på.

Vad är det mest sympatiska draget med svensk folkhögskola, som du ser det?

Den nära kontakten med deltagarna, att det finns tid för samtal även på lektionstid, att man kan se var och en i ögonen, att man slipper sätta vanliga betyg, friheten att hitta på egna kurser, att man inte behöver följa en på förhand uppgjord läroplan, att det finns möjlighet att hitta samarbetspartners på alla möjliga håll, att många olika slags människor blandas, att det finns estetiska kurser, osv osv.

Och det minst sympatiska?

Jag kom till folkhögskolan efter att ha

undervisat på högstadium, gymnasium och universitet och har ibland blivit förvånad över en del folkhögskolelärares högdragna och självgoda attityd gentemot andra skolformer. Jag känner inte igen mig i deras beskrivning. Dålig undervisning finns överallt, även på folkhögskolan, och god undervisning finns även i den obligatoriska skolan. På folkhögskolan kan det bli lite väl mycket prat och allmän samvaro, förvisso trevligt, men inte så seriöst alla gånger.

Har du något eget pedagogiskt credo?

Det är viktigt att ta reda på deltagarnas bakgrund, vad de har med sig när de kommer. Ingen är ett oskrivet blad. Detta för att få ett hum om vilka utmaningar varje deltagare kan utsättas för.

Variation är viktig för att hålla intresset vid liv, varje lektion bör innehålla minst tre olika moment, i svenska exempelvis tala-läsa-skriva. Lärarens genomgångar och uppföljningar, bakåt- och framåtblickar, ska utmana till reflektion och skapande, och deltagarna ska ges möjlighet till att samtala, lyssna, reflektera.

Viktigt att alla kommer till tals och blir lyssnade till. Möbleringen bör göras så att alla kan få ögonkontakt med varandra

Hur ser du på folkhögskoleinternatet? Ett omistligt värde, en god tillgång, eller ...?

Ett internat är en värdefull tillgång för en folkhögskola. Många deltagare söker sig till folkhögskolan just för att få uppleva internatliv. På internatet får man möjlighet att umgås, inte bara på lektioner utan dygnet runt om man så vill. Många spännande möten har gjorts på folkhögskolornas internat som lett till att likasinnade träffat varandra och kanske bildat musik- och teatergrupper, blivit vänner för livet och rentav hittat en livskamrat. Enda nackdelen är att man riskerar att bli för tjock av all den goda maten.

Tack så länge Klas. Och än en gång, välkommen på redaktörsstolen!

Det går inte att mäta kvalitet

Urban Lundin

Ilmar Reepalus välfärdsutredning säger i sitt slutbetänkande att det inte är realistiskt att hålla nere höga vinster genom att ställa detaljerade kvalitetskrav.

Att ställa fler detaljerade krav medför en stor administrativ börda för lärare, sjuksköterskor, läkare och andra professioner inom välfärden, säger Reepalu.

Reepalu konstaterar också att det är svårt att följa upp krav som avspeglar alla kvalitetsaspekter av välfärdsverksamhet. "Hur mäter man till exempel den kvalitet som uppstår när en engagerad lärare uppmärksammar att en elev har en svår situation i hemmet? Eller då en kirurg tar sig extra tid för att förklara en kommande operation för patientens anhöriga?" frågar han sig i debattartikeln.

Moderaternas Ulf KristerSSon rasar:

"Kan man mäta kvalitet i allt annat som är viktigt i vårt samhälle, varför skulle man inte kunna mäta kvalitet och ställa kvalitetskrav när det gäller välfärd?"

Bäste KristerSSon, det har aldrig gått att mäta kvalitet. Det har visserligen varit politikerns och administratörernas våta dröm i flera decennier, men det har aldrig lyckats.

Varför kan man inte mäta kvalitet? Ja, för det första för att det är en själv motsägelse. För att kunna mäta något måste man kvantifiera. Man kan inte kvantifiera lärarnas engagemang t.ex. Hur skulle det se ut om lärare A har siffran 2 i engagemang, och lärare B siffran 4? Tänker då lärare B exakt dubbelt så mycket på sitt arbete och på sina deltagare? Det är det väl ingen som tror.

Men, och detta är viktigare, kvalitet

är ett komplext fenomen, som består av många komponenter. Kvalitet är som en väv, med både varp och inslag. Den väv som blir produkten är svår att fänga i siffror. Men den kan beskrivas! Och beskrivningen kan styras mot vissa aspekter. Och den kan jämföras mot andra beskrivningar, men inte i kvantitativa termer. Därför blir det ett hästjobb att fastställa kvaliteten i en verksamhet. Så Reepalu har alldeles rätt, KristerSSon har alldeles fel.

Och det behövs inga vinster för att få kvalitet i en verksamhet. Det är svensk folkhögskola ett lysande exempel på. Vinster i välfärden omhuldas av de som tror att allt ska vinstmaximeras. Moderaterna borde ha lärt sig av sina egna misslyckanden på den här kanten.

Noterat från föreningens årsmöte

Folkhögskolans Veteranförening har haft årsmöte på Åsa folkhögskola. De viktigaste besluten i korthet:

- Årsavgiften höjdes från 200 till 250 kr, framför allt med motiveringen att kunna förstärka arbetet i de regionala föreningarna.

- Den nya styrelsen blev med ett undantag densamma som den gamla. Birgitta Nesterud från Göteborg blev ny ersättare i stället för Maj Keidser, som undangett sig omval. Styrelsens sammansättning blir nu: Björn Grip, ordförande, Stellan Boozon, Kent Jonelind, Lena Skörde-man, Jörgen Håkansson. Ersättare Rikard Lilljekvist och Birgitta Nesterud.

Annat att notera:

Egil Boräng har avsagt sig uppdraget som redaktör för Folkhögskoleveteranen. Klas Sondén, från Motala ersätter Egil på posten. Klas och Urban Lundin är nu våra redaktörer.

Tål demokratin sina väljare?

I anslutning till årsmötet hölls ett seminarium på temat "Tål demokratin sina väljare?", där Bengt Göransson, tidigare utbildnings- och kulturminister, höll det inledande anförandet.

Göransson vänder sig starkt emot det förenklade synsätt på demokrati som förekommer idag. Många människor tror att demokrati betyder att var och en får säga vad den vill, och sedan får alla som de vill. I verkligheten är det alldeles tvärtom. Man får nästan aldrig som man vill! I demokratiska församlingar sker beslut genom omröstningar, och de som tillhör majoriteten tror oftast att när de vunnit omröstningen, så är saken

Bengt Göransson

klar. Men den förlorande minoriteten ändrar i de flesta fall inte sin åsikt för att de förlorat. De går hem och funderar på hur de ska vinna nästa omröstning!

Så det verkliga testet på demokrati är hur majoriteten behandlar minoriteten. Den respekt och tolerans majoriteten visar är avgörande för legitimiteten för de fattade besluten.

Här följer i kortform några av Göranssons teser:

- Kunskap kan inte levereras, den kan endast erövrats av den som söker kunskap. Demokrati förutsätter kunskap.

- Eremiten är inte fri, han är bara avskuren. Frihet förutsätter kontakt med andra människor.

- Valfrihet är frihet att välja något från en lista som andra sammanställt.

- Biblioteken bidrar till mångfalden, även för den som inte lånar böcker. De är mötesplatser. Invandrarna har mycket stor nytta av biblioteken.

- På motsvarande sätt har lokalen varit en viktig sammanhållande faktor i föreningslivet. Omsorgen om lokalen (städning, utrustning etc.) har bidragit mer till sammanhållningen än det idéburna.

Landet som icke är

Jörgen Håkansson

Edith Södergran

Edith Södergran förnyade lyriken och var en av banbrytarna för den nordiska modernismen. Hon är den internationellt mest kända finlandssvenska poeten. Därutöver är hon också den poet som blivit föremål för mest forskning, men under sin livstid var det nästan ingen utanför den lilla finlandssvenska modernistkretsen, som uppskattade henne.

Uppväxten

Ediths släkt kom från en finländsk kustsocken, Närpes, i Österbotten, men hennes far, Matts Södergran hade många år arbetat på olika håll i Ryssland. Modern, Helena Holmroos, var bosatt i S:t Petersburg, där hennes förmögne far Gabriel, ursprungligen från Bjärnå, ägde ett gjuteri. När föräldrarna gifte sig 1890 var Helena 29 och Matts 43 år. Den nya familjen hade problem att stadga sig och bosatte sig snart efter Ediths födsel 1892 i Raivola på Karelska näset, där fadern blev sågförvaltare. Edith var deras enda barn och levde med familjen fram till 1902 i Raivola. Då börjar hon i Die deutsche Hauptschule zu S:t Petri i S:t Petersburg, där hon under skolterminerna bodde tillsammans med modern. Skolan var känd för

sin goda och mångsidiga språkundervisning och sitt religiösa fritänkande. Under sin skoltid här börjar Edith att skriva sina första dikter. Hon påbörjade det s.k. "Vaxdukshäftet", en poetisk dagbok. I det häftet skrev hon dikter först på tyska, med Heines och Goethes fria versmått som modell, men senare även på franska, svenska och ryska. 1904 insjuknar Matts Södergran i lungtuberkulos och efter sanatorievistelse i Nyland avlider han vid 61 års ålder hösten 1907.

Redan 1909 får även Edith diagnosen lungtuberkulos och vårdas en tid på samma sanatorium i Finland där fadern vistats. Två år senare bestämde Helena Södergran att de tillsammans skulle resa till Schweiz för att dottern skulle få bättre vård. Landet var känt för sina lungsanatorier och i den klara och höga luften i de schweiziska alperna behandlades Edith på Sanatorium Davos-Dorf i en kosmopolitisk miljö där de vistades till 1914. Här genomfördes en s.k. pneumothoraxoperation. Efter operationen förklarade läkaren att ingreppet gått bra och att det fanns utsikter att hon skulle bli helt frisk. "Ni har dragit den stora vinstlott-

Poesihörnan

Här kommer sjunde bidraget i vår poesihörna, där vi presenterar en och annan dikt och berättar lite om författaren. Det är Jörgen Håkansson som står för urval och presentationer.

ten!" Långt senare valde Edith att tolka hans uttalande annorlunda: Hennes vinstlott i livet var i själva verket just sjukdomen – det var sjukdomen som gjorde henne till diktare. Från Davos gjorde mor och dotter under denna tid flera bildningsresor till storstäder och turistmål i Europa, bl.a. en månads lång resa till Italien 1913. Efter hemkomsten till Raivola vägrade Edith att genomgå flera sanatoriebehandlingar. Hon hade nu börjat skriva dikter på allvar och drömde om att debutera.

Debuten

1916 kom hennes första diktsamling, "Dikter", ut på Schildts förlag i Helsingfors. Debuten bemöttes från vissa håll med hån, men det fanns också de som hade blick för hennes originalitet. Den unge Hans Ruin skrev att "hon förenar i sin diktning på ett sällsamt sätt haschischrusets tvenne poler, dödstrött matthet - översinnlig extas." I samlingen ingår en av hennes mest kända dikter "Dagen svalnar", som tycks gå tillbaka på en kärleksupplevelse i skaldinnans eget liv. Jag väljer emellertid att här presentera "Vierge moderne" – den moderna jungfrun – som var revolutionerande på många sätt. Folkbildaren Göran Hassler poängterar "att versen liknade ingenting annat, även om litteraturvetaren fann förebild till uppräkningsmekanismen hos Walt Whitman. Det för tiden omåttligt fräcka och utmanande, särskilt för en kvinna, att börja rader, 'Jag är', överträffas endast av alla följande utmaningar, rena oanständigheter och förnekanden av allt kvinnligt. Med osviklig säkerhet trampar och stampar hon på alla ömma tår och dolda liktornar i det efterviktorian-

ska samhället. Utöver alla innehållsmässiga utmaningar var bildspråket något som inte tidigare skådats: våldsamma bilder, häftiga liknelser och kast från det ena till det andra – drivet i expressfart och med ett utspel och en intensitet som låg långt ifrån vad som anstod en jungfru – till och med en modern.”

Vierge moderne

Jag är ingen kvinna. Jag är ett neutrum.
Jag är ett barn, en page och ett djävt beslut,
jag är en skrattande strimma av scharlakanssol...
Jag är ett nät för alla glupska fiskar,
jag är en skål för alla kvinnors ära,
jag är ett steg mot slumpen och fördärvet,
jag är ett språng i friheten och självet...
Jag är blodets viskning i mannens öra,
jag är själens frossa, köttets längtan och förvägran,
jag är en ingångsskylt till nya paradiser.
Jag är en flamma, sökande och käck,
jag är ett vatten, djupt och dristigt upp till knäna,
jag är eld och vatten i ärligt sammanhang på fria villkor...

1917 bröt ryska revolutionen ut och i ett slag försvann större delen av den södergranska familjeförmögenheten eftersom tillgångarna huvudsakligen var placerade i papper, som revolutionen gjorde värdelösa. Modern och Edith fick nu leva i armod i huset i Raivola. Även det finska inbördeskriget kommer till deras område och under en period hyr de ut sitt hus till officerare på den vita sidan för sin försörjning. I detta yttre kaos och med tuberkulosen frätande inom sig inledde Edith i september 1918 den mest intensiva skaparperioden i sitt liv.

Inspirationskällor

En av hennes viktigaste inspirationskällor var filosofen Nietzsche, särskilt boken *”Also sprach Zarathustra”*. På Nietzsches vis upplevde hon sig kapabel att skapa sitt eget jag, sin roll, sin identitet – och den var heroisk. Hennes sätt att uttrycka detta fick en del läsare att ta anstöt, talet om övermänniskan lät som

folkförakt och många kritiker slog bakut. Sin följande diktsamling samma år ger hon namnet *”Septemberlyran”*. Hennes självförtroende hade vuxit. Redan innan boken hade blivit recenserad, skrev hon en insändare i Helsingforstidningen *”Dagens Press”* för att förklara en del av avsikterna med dikterna: ”Denna bok är icke avsedd för publiken, knappast ens för de högre intellektuella kretsarna, endast för de få individer, som stå närmast framtidens gräns”, och hon fortsatte: ”Ur dessa dikter strömmar en högre eld, en mäktigare lidelse än icke endast ur mitt förflutnas konstverk. Jag kan icke hjälpa den som icke känner att det är framtidens vilda blod som pulserar i dessa dikter.” Hon ville göra dikten till medium och inte bara prov på personlig talang!

I stället för att förklara, lyckades insändaren provocera fram den första debatten om modernismens obegripliga poesi på svenska språket – debatten kring *”Septemberlyran”* – en debatt, som sedan skulle återkomma i Sverige runt bl.a. Erik Lindegren (den s.k. ”obegriplighetsdebatten”, där Sten Selander anförde kritiken). Tidningsdebatten om Södergran, som var starkast i *”Hufvudstadsbladet”*, blev oförsonlig och omfattande. Jag presenterar nedan inledningsdikten i *”Septemberlyran”*.

Hagar Olsson, som var en tongivande recensent i *”Dagens Press”*, uttryckte kritik mot Södergrans diktning som ”banal”, men visade ändå prov på att ha uppskattat de nietzscheanska och modernistiska dragen, vilket fick Edith att skriva ett både passionerat och ilsket brev till henne. Det blev starten för en intensiv brevväxling och livslång vänskap och allians. Redan i februari 1919 träffades väninnorna för första gången, när Hagar besökte Raivola under några dagar.

Triumf att finnas till

Vad fruktar jag? Jag är en del utav oändligheten.
Jag är en del av alltets stora kraft,

en ensam värld inom miljoner världar,
en första gradens stjärna lik som socknar sist.
Triumf att leva, triumf att andas, triumf att finnas till!

Triumf att känna tiden iskall rinna genom sina ådror
och höra nattens tysta flod
och stå på berget under solen.
Jag går på sol, jag står på sol,
jag vet av ingenting annat än sol.

Tid - förvandlerska, tid - förstörerska, tid - förtrollerska,
kommer du med nya ränker, tusen lister för att bjuda mig en tillvaro
som ett litet frö, som en ringlad orm, som en klippa mitt i havet?
Tid - du mörderska - vik ifrån mig!
Solen fyller upp mitt bröst med ljuvlig honung upp till randen
och hon säger: en gång sockna alla stjärnor,
men de lysa alltid utan skräck.
(1916)

Temat i *”Triumf att finnas till”* är vår eller jagets svårighet att acceptera och övervinna vår dödsfruktan. Tiden mördar och förstör. Diktariaget är en stjärna, som står och går på solen. I kontrast till detta ”jag” står tidens ”du”: Tid du mörderska – vik ifrån mig! Genom att använda inrim (förvandlerska – förstörerska – förtrollerska) och alliteration (triumf fyra gånger, tid fyra gånger) får dikten ytterligare tyngd på dessa ord och vad de innehåller. Södergran börjar sin dikt med att fråga sig vad ”jaget” fruktar och avslutar med att låta solen säga att det inte finns något att frukta; vi ska alla dö och bli en del av allt. Livet är cykliskt, det svåra är att acceptera det.

Åren 1918-19 tillhör Södergrans mest produktiva perioder. Bara fem månader efter *”Septemberlyran”* kom hennes nästa diktsamling *”Rosenaltaret”* (1919). Samlingen innehåller dikter till ”system” Hagar Olsson, sagomotiv och de nietzscheanska dragen med en tempelprästinna som en av berättarrösterna där bl.a. Zarathustra blir omnämnd.

Senare detta år utkommer Edith med en samling aforismer under rubriken *”Brokiga iakttagelser”*.

Kollektionen *"Framtidens skugga"* (1920) är en mäktig samling dikter där dimensionerna är kosmiska: Solen, stjärnorna, rymden och döden är frekvent närvarande. Hon ger här uttryck för att hon har insett sitt öde, att döden plötsligt kan komma för henne. Dödsmotiven förekommer ofta i den andra avdelningen. Detta skrevs i en kontext där ryska revolutionen rasade på andra sidan gränsen och från hemmet i Raivola kunde Edith stundom höra kanoneld från den ryska sidan.

Omorientering

Under 1920 drabbas Edith av spanska sjukan och blev sängliggande med feber. Hon började nu intressera sig för Rudolf Steiners antroposofiska texter, som hon läste med allt större förtjusning och blev medlem i Antroposofiska samfundet. Genom sina antroposofiska kontakter inspirerades hon även till att läsa Nya testamentet och Psaltaren. Detta förnöjde hennes längtan efter en mer känslolinriktad religion än Steiners naturfilosofi.

I mars 1922 träffar Edith den unge Elmer Diktonius. Hon beskriver då sig själv: "Mitt yttre öde har tre utpräglade linjer, ensamhet, sjukdom, ingen uppfyllelse av jordiska önskningar." De kom att bli goda vänner och brevväxlade med varandra. Detta år startade Hagar Olsson och några andra modernistiska litterära personer tidskriften *"Ultra"*. Ett av numren kom att bli ett temanummer om Edith Södergran. Tack vare detta fick allt fler läsare upp ögonen för henne. Brevväxlingen med Diktonius innebar att Edith alltmer ifrågasatte den nietscheanska filosofin. Hon insåg därmed att hennes diktning kunde inbjuda till destruktiv och skadlig politik. Det var något hon inte ville vara ansvarig för.

Mot slutet av 1922 och vidare in på 1923 fick Edith allt svårare att andas och hennes allmäntillstånd försämrades. Hon beskrev i sina sista brev till Olsson och Diktonius

hur hon hade svår andnöd. Under den sista tiden förstörde hon alla brev hon hade fått, tillsammans med flera dikter. Edith Södergran avled lugnt och stilla midsommardagen 1923 i sitt hem i Raivola 31 år ung. Efter hennes död hittade modern vad som troligen var hennes sista dikter, *"Ankomst till Hades"* och *"Landet som icke är"*, som blivit en av hennes mest älskade.

Elmer Diktonius samlade och redigerade Edith Södergrans sista dikter, som fick ett förord av Hagar Olsson. Samlingen gavs ut 1925 under namnet *"Landet som icke är"*.

Landet som icke är

Jag längtar till landet som icke är,
ty allting som är, är jag trött att begära.
Månen berättar mig i silverne runor
om landet som icke är.

Landet, där all vår önskan blir underbart
uppfylld,
landet, där alla våra kedjor falla,
landet, där vi svalka vår sargade panna
i månens dagg.

Mitt liv var en het villa.

Men ett har jag funnit och ett har jag verkligen
vunnit
vägen till landet som icke är.

I landet som icke är

där går min älskade med gnistrande krona.

Vem är min älskade? Natten är mörk

och stjärnorna dallra till svar.

Vem är min älskade? Vad är hans namn?

Himlarna välva sig högre och högre,

och ett människobarn drunknar i ändlösa dimmor
och vet inget svar.

Men ett människobarn är ingenting annat än
visshet.

Och det sträcker ut sina armar högre än alla
himlar.

Och det kommer ett svar: Jag är den du älskar
och alltid skall älska.

Edith Södergran har sedan hon som 16-åring smittades av tbc levt "i dödens väntrum" i hektisk utlevelse och livskänsla parad med dödsångest, som hör till sjukdomsbilden. Poesin blev för henne ett

medel att höja sig över vardagens vidrigheter och sjukdomens oberäknliga växlingar. I den här dikten har dödsångesten svalnat till längtansfylld resignation och livskänslan har förts över till det okända på andra sidan i en slags from kristendom. För oss som lever i andra tider och under andra förhållanden har den fortfarande en säregen lyskraft med sin vishet och sitt livsmod, som är oss till hjälp i svåra stunder.

Idag är Edith Södergran en källa till inspiration för många poeter och författare. Hon har influerat den finländska och nordiska modernismen och hennes produktion och person är fortfarande föremål för intensiv forskning och tolkning. Hennes ställning som modernistisk pionjär har ställt henne i fokus för många litteraturvetare. Hon har utgjort en modig modell för den radikala kvinnolyriken. Hennes egenproduktion är avsevärt mycket mindre till omfånget än litteraturen om hennes liv och dikter. Alla hennes dikter ryms i en enda volym på drygt 300 sidor – men inom de pärarna får ett helt universum plats. Hennes produktion blev inte så omfattande, men den var visionär och radikal till sitt uttryck och den har förmedlat europeiska stämningar som symbolism, expressionism och ryskt avantgarde till nordisk lyrik.

SÖDERGRAN

Stjärnfångerska! –
Din håv är glitterfull
av gudabrak
och döda blommors prassel.
Ofödd såg du allt;
sjuk botade du friska.
Ingen avlade diktmygg som du:
livslevande,
blodsugande.

Elmer Diktonius

Sjuttio år – ett perspektiv

Signild Håkansson

- När jag får köpa mjölkmaskiner, så får du gå på Kävesta.

Jag har hört Far säga de här orden förr och varje gång har jag frågat

- När blir det då? Och han har svarat

- Nästa år kanske

Så börjar en berättelse som Rut, f. Gustavsson, har skrivit om sin tid på Kävesta folkhögskola efterkrigssommaren 1947. Rut blir 20 år den sommaren och har efter sexårig folkskola arbetat hemma på gården. Hennes längtan efter studier på läroverk har inte varit möjlig att förverkliga av ekonomiska skäl. Hennes arbetskraft har behövts hemma.

- Mina äldre syskon har gått på Kävesta. Min syster på lanthushållsskolan och min bror på lantmannas. Självtänker jag mig folkhögskolan.

Jag fantiserar om den, inte så mycket om skolhuset, mera om lektionerna och läroböckerna, om räknehäften med rutade sidor och linjerade skrivböcker med doft av nytt papper.

En dag står den nya mjölkkningsmaskinen i ladugårdshuset. Den är av märket Benzona och spannarna av tjock aluminium med pulsator på locket och spenkopparna av svart kristidsgummi.

I början av maj det året har jag packat min resväska. Den är lagom stor till pakethållaren på cykeln. Några läroböcker som jag lånat av en kamrat och lite kläder har jag lagt ned.

Jag trampar på i landsvägsgruset. Det är arton kilometer till Kävesta. Vid några gårdar är bönderna på väg till morgonmjölkningen. På herrgårdsfälten dundrar traktorerna. Jag speglar mig i den blanka cykellyktan framför styret och ser ett lyckligt ansikte. För tre månader framåt skall jag leva ett annat liv. Cykelhjulen sjunger frihetssånger.

Den lärosal som kallas tian och ligger tre trappor upp är den lokal som vi i första årskursen mest kommer att använda som lärosal. Från den har jag vid utsikt över fälten. Ser en bonde som går och harvar. På nytt upplever jag lyckokänsla över skola och kamrater.

Det Rut knappast tänkte på där hon

satt i sal 10, var att det helt nyligen satts igång ett arbete, som på ett genomgripande sätt skulle förändra det svenska utbildningssystemet. 1946 års skolkommision skulle komma att föreslå en nioårig obligatorisk skolgång för alla.

Under femtiotalet genomfördes försöksverksamhet med enhetsskola och 1962 fattade riksdagen beslut om nioårig grundskola.

Jag har själv en bakgrund som liknar Ruts. Jag växte upp på ett mindre lantbruk i närheten av Örebro. Men när jag var 20 år (1970), hade jag gått nioårig skola, treårigt gymnasium och därefter börjat på universitet. Jag hade studiemedel och bodde i studentkorridor. Det hade då bara förflutit 23 år sedan Rut gick sommarkursen på Kävesta, men mina möjligheter och villkor för studier var totalt annorlunda. Vid den tidpunkten hade sommarkurserna för kvinnor upphört på Kävesta och lanthushållsskolan och lantmannaskolan hade flyttat till en modernare jordbruksskola. En folkhögskolefilial hade startat i Örebro. Folkhögskolan stod inför stora och spännande utmaningar i det helt nya utbildningssamhället.

Men hur gick det för Rut i livet? Några fortsatta studier blev det inte då. Hon gifte sig med en lantbrukare och startade snart egen verksamhet i form av grönsaksodling och torghandel. Vintertid tog hon arbete i affär eller konditori. När hon var fyrtio övertog hon en butik i Örebro som hon framgångsrikt drev till sin pensionering.

Rut var mycket föreningsaktiv. Hon var ungdomsledare i Missionskyrkan och var engagerad i ett politiskt parti. Hon var ledamot i kommunfullmäktige och ordförande i barnavårdsnämnden tills kommunsammanslagningarna drastiskt minskade antalet förtroendevalda. Varje vinter deltog hon i studiecirklar, oftast om skönlit-

teratur.

Som nybliven pensionär skulle hon möta folkhögskolan på nytt i form av skrivarkurser på Åsa, både i sommarkurser och i en långkurs. Det var i det sammanhanget jag bad henne skriva ner sina minnen från Kävesta, där jag var rektor vid den tiden. Jag har saxat några avsnitt ur hennes berättelse.

Rut gick bort i början av juni 2017, tre veckor före sin 90-årsdag. Det har gått sjuttio år sedan hon med lätta steg tog stentrapporna upp till tian. Hon var min mycket kära mamma.

- Våra ransoneringskort lämnade vi till husmor den dag som vi började kursen. Hon lyckas med att få fram tillräckligt med mat genom god beräkning. Smör till brödet får vi endast till frukost.

Avslutningsdagen kommer anhöriga och vänner för att vara med. Det blir tal av rektor och välövd körsång av eleverna i aulan. Sedan gymnastikuppvisning på gräsplanen. Vinden rycker i våra pösiga gymnastikbyxor och solen glittrar i det blå tyget.

Vi flickor tar avsked av varandra.

Efter vägen där jag cyklar fram, när jag åker hem, ser jag att skörden håller på att mogna.

(Rut Håkansson, f. Gustavsson)

Signild Håkansson

Sommarkurs på Kävesta 1947. Rut Gustavsson längst till vänster i andra raden uppi från. Rektor Malte Mårtensson i mitten längst fram.

Veteranen noterar

Folkhögskola kan tvingas säga upp personal (mars)

Anslaget till Furuboda folkhögskola har skurits ner i många år. Rent ekonomiskt lider därför skolan och allt pekar mot personalnedskärningar.

I fjol gick Furuboda Folkhögskola två miljoner kronor minus. Året innan dess gick man tio miljoner back.

Enligt Jenny Anderberg, folkhögskolans verksamhetschef och rektor, har det mycket att göra med anslagen från Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM).

– De har skurits ner i många år till Furuboda. Det är svårt att säga mycket i nuläget om vad det kommer att innebära, säger Jenny Anderberg.

– Nu drabbas vår verksamhet och jag vet att många folkhögskolor har lagt ner sina inriktningar på funktionsnedsättning. Vi vill gärna fortsätta vara den största folkhögskolan i Sverige med den här inriktningen, men vi måste se över vad som är möjligt.

Läraren som inte kan sluta undervisa (mars)

Ingela Tengberg brinner för folkhögskolan som undervisningsform. Ändå visste hon knappt vad det var för något när hon fick sitt första lärarjobb på en sådan.

– Jag har lektion. Kan du ringa lite senare? säger Ingela Tengberg när tidningen ringer för att fråga om tid för en intervju.

85-årsdagen närmar sig, men hon undervisar alltså fortfarande.

– Jag har en kurs för SPF i Vuxen-skolans regi. Den handlar om kvinnor i litteraturen. Vi är så pass få att det är enklast att ha den här hemma.

Men hon ger sig tvärs över gatan

också, för att undervisa i litteratur på Eslövs folkhögskola.

Även där är målgruppen pensionärer. Hon berättar att det var ganska omdiskuterat när hennes man Eric, som då var skolans rektor, på 70-talet lanserade undervisning för pensionärer.

– Det fanns de som inte tyckte att man skulle slösa pengar på att undervisa gamla människor.

– Men det var ju tänkt för dem som aldrig fått en chans att gå i skola, men som törstat efter bildning.

Det visade sig finnas en efterfrågan:

Hon började på Eslövs folkhögskola 1960.

– Varför jag blev lärare? Det har jag nog alltid velat. Det var nog främst för en lärarinna i latin jag hade när jag gick på flickläroverket. Hon var väldigt engagerande.

Hon stortrivs i folkhögskolevärlden.

– Jag tycker om den fria undervisningsformen som finns på folkhögskolorna, kamratskapet mellan lärare och elever.

Ingela Tengbergs ämne var litteraturvetenskap.

– Jag slutade i mitten på 90-talet. Till en början tyckte jag det skulle bli jätteskönt att vara pensionär, rå sig själv, slippa tänka på tider.

Men när hon blev tillfrågad om att börja igen, i begränsad omfattning, tyckte hon att det skulle vara roligt.

Vård- och omsorgsutbildning på Klarälvdalens folkhögskola i Sunne (april)

Det rådde stor aktivitet på Klarälvdalens folkhögskola i Sunne när skolan bjöd in till öppet hus inför höstens kursstarter. Värmland tampas med låga utbildningsnivåer jämfört med övriga landet.

Skolan har de senaste åren erbjudit två kurser vid filialen i Sunne, en allmän kurs där eleverna läser upp sin gymnasiekompetens och en vård- och omsorgsutbildning.

– Vi har de senaste åren snittat på ungefär 33 heltidsstuderande per år samtidigt som vi har många elever på deltid, säger Ingalill Junedahl som är kursledare för allmän kurs och hon för-

säkrar att skolan inte har svårt att rekrytera elever.

Junedahl själv klev in genom skolans portar i samband med att filialen i Sunne startades år 1993. Hon brinner för att hjälpa andra och just nu ser hon många utmaningar.

– Värmland har låga utbildningsnivåer jämfört med övriga landet, vi behöver rycka upp oss ordentligt men jag tror det är en trend som kommer att vända. Jag vill motbevisa den forskare som i fjol kallade vårt län för en skräpyta, fortsatte Ingalill.

Nästan alla får jobb

I dagsläget är behovet av sjukvårdspersonal stort i hela landet, något som gjort att vårdutbildningar fått ett stort uppsving. På folkhögskolans vårdutbildning studerar 18 elever och vid den senaste kursstarten i januari hade utbildningen tre sökande per plats.

– Vår utbildning går under tre terminer och när studierna är avslutade får alla arbete direkt, konstaterar läraren Tina Bok vid vård- och omsorgsprogrammet.

Stefan Attefall ny ordförande för rörelsefolkhögskolorna (april)

Tidigare civil- och bostadsminister Stefan Attefall blev i slutet på april vald som ny ordförande för RIO.

Stefan Attefall, var 2010-2014 civil- och bostadsminister samt dessförinnan riksdagsledamot för KD i 15 år.

Numera är Attefall verksam i eget företag som rådgivare, föreläsare och moderator. Han är också ordförande för det kommunala bostadsföretaget Vätter-

hem samt ersättare i riksbanksfullmäktige. Attefall är också styrelseledamot i June folkhögskola i Jönköping.

– Jag känner starkt för folkhögskolan som utbildningsform och för att främja det civila samhället. Jag vill bidra till att folkhögskolan ska kunna spela en än viktigare roll för att erbjuda en utbildningsväg in i det svenska samhället för många nyanlända, men också för att stärka folkrörelserna som driver skolorna, säger Stefan Attefall.

Folkhögskolan i Eskilstuna startar solcellsutbildning (maj)

Solcellsbranschen växer och behovet av tekniker och installatörer kommer att öka kraftigt i framtiden. Prognoser visar att marknaden för solceller fördubblas varje år. Samtidigt är bristen på utbildad personal stor.

Eskilstuna folkhögskola har, som ett led i skolans satsning på hållbar miljö, nu beslutat starta en utbildning i solcellsteknik. Kursen har namnet Solceller i teori och praktik och genomförs i samarbete med Johan Ehrenberg, grundare av ETC. Ehrenberg driver sedan flera år en solcellsanläggning i Katrineholm där en del av utbildningen kommer att förläggas.

Målet är att kursdeltagarna efter avslutad utbildning ska kunna projektera, koppla ihop och montera en solcellsanläggning på egen hand.

Kursen startar 28 augusti och sista ansökningsdag är 30 juni.

Nu börjar kampen om överlevnad (maj)

I ett år har eleverna på fiskevårdslinjen på Bräkne-Hobys folkhögskola odlat havsöringar. Under måndagsförmiddagen släppte man ut 2 000 små havsöringssmolt i ån.

– Det är en jätterolig upplevelse. Vi har fått vara med under hela processen och att nu få se och släppa ut dem känns riktigt bra, säger Kim Sävström, elev på programmet.

Att fiskevårdslinjen i Bräkne-Hoby har en egen odling är unikt.

– Jag tror inte att det finns någon annan skola som jobbar på det här sättet med egna odlingar, säger en av lärarna på skolan, Bo Westman.

Odlingen av havsöringarna startar under hösten och pågår fram till våren då det är dags att släppa ut fisken. Det

finns ett stort intresse för fiskevård och Kim går med nio andra elever på linjen på folkhögskolan i Bräkne-Hoby.

– Man tror att man vet mycket om fiske innan, men jag har lärt mig otroligt mycket.

Havsöringarna, som nu är nedsläppta i ån, står inför en tuff överlevnadsperiod. Större fiskar, uttrar och fåglar gillar alla att äta de små havsöringarna.

Nytt nummer av Folkhögskoleaktuellt

Folkbildningsrådets nyhetsbrev, Folkhögskoleaktuellt, har nyligen utkommit med sitt senaste nummer. Där kan du bland mycket annat hitta intressant läsning om:

- Folkbildningens betydelse för samhället – Folkbildningsrådets samlade bedömning 2016.
- Kartläggning av folkhögskollärares situation
- Lärartjänster i folkhögskolan
- Slutsatser av folkbildningens arbete med asylsökande

Du vet väl att du kan prenumerera på Folkhögskoleaktuellt? Det är helt gratis. Gå in på

<http://www.folkbildningsradet.se/om-folkbildningsradet/nyheter/Folkhogskoleaktuellt/>

Osannolika möten

Urban Lundin

Under den här rubriken har vi fått in lite olika bidrag från läsekretsen. Men vi suktar efter fler! Så välkomna att berätta.

Här nedan hittar ni (ännu ett) exempel på osannolika möten som jag råkat ut för.

Min i släkten ingifte morbror avled tidigare i våras vid 93 års ålder. På begravningen träffade jag på Stefan Andersson. Vi hade mötts ett par gånger tidigare.

När nämnde morbror fyllde 90 år var det stor baluns. Jag hade anlänt i god tid, och satt i soffan och väntade på att kalasandet skulle dra igång.

Då kom ett nytt gäng in, anförda av en dragspelande person. Det var något bekant över honom, och efter ett tag kom jag på det.

Det var ju Stefan Andersson, rektor på Örnköldsviks folkhögskola. Under mina sista år på Åsa folkhögskola var jag med och bildade ett branschråd för skolor som hade friskvårdskurser. Det var där vi hade träffats!

Men vad gjorde han på min morbrors födelsedagsfest? Han kände vagt igen mig, och vi började sondera våra bakgrunder. När vi rett ut de gemensamma folkhögskolerötterna, undrade han vad jag gjorde där.

–Jag uppvaktar min morbror, sade jag. Du då?

–Jag uppvaktar min farbror! svarade han.

Jag var totalt ovetande om detta samband. Stefans pappa hade jag hört nämnas någon enstaka gång. Stefan och jag var alltså båda kusiner med mina kusiner. Så det kan bli!

Skolans lag

Här står det att det är innehållet i verksamheten och inte lönen som skapar kompetens! Man kan kanske rent av påstå att hög lön tyder på inkompetens?!

Asmund Arle, skulptör

Hans Lundén

Hösten 1965 inledde jag mina universitetsstudier. Min bror som är tre år äldre och börjat lissa i kulturgeografi, sa att jag borde läsa statskunskap och så gjorde jag det. Vi var ganska många fyrtiotalister som då trycktes in i de lokaler som stod till buds i Stockholm. Bilskolor, frikyrkor, pensionat och några föreläsningssalar som såg ut som klassrum och där satt eller stod närmare hundratalet blivande statsvetare. Efter en halvtimme hade luften tagit slut och efter en kvart jag.

D'Hontska metoden eller uddatalsmetoden med spärr var inte riktigt min grej. Det kändes som jag aldrig skulle klara några högre studier.

I december lyckades jag få ett tillfälligt jobb på Statistiska Centralbyrån. Arbetet bestod i att sprätta upp bruna kuvert och koda av uppgiftslämnarnas studier och arbeten. Jag gick in med liv och lust för arbetsuppgiften och sprättade i rekordfart och kunde snart vada i de bruna kuverthögarna runt mina fötter. Då klev mina arbetskamrater som väl också var misslyckade studenter in på mitt rum och sa åt mig att dämpa farten. Om jag inte gjorde det skulle enkäterna vara färdiga före jul och då skulle alla gå miste om om påslaget på lönen under juldagarna. Det blev att sprätta mindre och och att ägna sig mer åt att skjuta gummi-snoddar på varandra i korridorerna.

Under en av de lönsamma jule-

Nyfödd renkalv

dagarna sprättade jag upp ett kuvert där uppgiftslämnaren inte särskilt

noggrant fyllt i sitt formulär men i stället skrivit ett långt brev med vacker piktur och några teckningar. Han, för det var en han, hade lämnat Alma Mater och ägnat sig åt konst och talade om Leonardo Da Vinci och han anförtrorde mig också att han nu var en lycklig människa. Ja, det kändes faktiskt som som han skrev direkt till mig.

När vårterminen började, skrev jag in mig på Konsthistoriska Institutionen på Drottninggatan i gamla ärevärdiga lokaler med högt i tak. Min bror undrade vad man kunde bli genom sådana studier. Jag lyssnade på Lars Sjöbergs föreläsningar och såg svartvita diabilbilder på Övedskloster och Åkerö. Jag lärde mig stå i kontrapost i föreläsningen om grekisk skulptur, antecknade och ritade kolonnordningar och tentade. Till min oerhörda förvåning klarade jag tentan bra och blev både oerhört glad och besviken. Ställdes det inte högre krav på akademiska studier än så?

Så skulle vi skriva uppsats. Professor Berfeldt gav oss i uppgift att dokumentera den samtida skulpturen. Jag och en kvinnlig studerande fick i uppgift att skriva om Asmund Arle. Honom visste vi nog inte något om men vi åkte ut till hans villa i Huddinge. Han tog vänlig emot oss och hans fru Lizzie som också var konstnär bjöd på kaffe.

Vi fick se hans gipsmodeller och han berättade om sitt liv och sitt stora intresse för djur. Vår uppsats godkändes och blev väl inte någon epokgörande forskningsinsats men ett intresse för Asmund Arles konst väcktes.

Asmund Arle föddes 1918 på gården Västra Klagstorp i södra Skåne. Hans far var en begåvad, studerad karl men utan utbildning och utan kunskaper att sköta en gård. Han var despotisk och satte skräck i sin omgivning. Modern var musikalisk och spelade fiol och sjöng men

försvagad av många barnaföds-
lar och
hårt arbete
på gården.

Hans Lundén

Barnen levde i ständig skräck för sin oberäknelige far. Vid ett tillfälle när den lille Asmund gått med hästen på åkern och och plöjt, var fadern inte nöjd med arbetet. Fårorna var inte tillräckligt raka och då tog fadern stenar och kastade efter pojken och hästen. För Asmund var det värst att

Talande tecken

han kastade stenar på hästen.

Den upplevelsen kom att prägla hela hans kommande konstnärskap. Hans konstnärliga gärning har kretsat kring människors och framför allt djurs utsatthet. "Jag söker i min skulptur ge uttryck för det utlämnande, oskyddade-det skrämde." skriver han själv i en utställningskatalog.

Men det var inte självklart att han skulle bli skulptör. När han börjar sina konstnärliga studier vid Skånska målarskolan är det med med måleri och då upptäcks att han är färgblind. Förtvivlad över detta inser Asmund att det bara är skulpterande som återstår. Han flyttar till Stockholm för att komma undan sin far och studerar hos skulptrisen Lena Börjesson som tidigare haft konstskola i Paris. Hos henne får han kontakt med den franska skulpturen. 26 år gammal kommer han så in på Konstakademien vid sitt andra försök. Under hela sin studietid försörjer han sig som brevbärare. Det omvittnas om honom att han är mycket distra och att han lägger sina löskokta ägg i postväskan. Efter sina studier på konstakademien får han ett stipendium och arbetar åren 1949-1952 i en förort till Paris. Här blir han och hans fru Marja goda vänner med skulptören Liss Eriksson och hans hustru Britta Reich Eriksson. Bland bönderna i byn blir snart Asmunds kunskap om djur känd och han anlitas som barnmorska när kalvar ska födas. Här gör han också sina första mogna skulpturer: en gris, fågelungar, en nyfödd kalv och och hans nyfödda son Staffan.

Häst som reser sig

Den nyfödda kalven köps in av Fritz H Eriksson som möblerar stockholmsförorten Västertorp med

en rad moderna svenska skulpturer. Den kalven blev mitt första möte med Arles skulpturer när jag som tioåring gick runt och tittade i Västertorp. Pengarna för kalven, 2500 kr, gjorde det också möjligt för familjen Arle att få råd att åka "hem" till Sverige.

Här får han så småningom fler uppdrag. Hans första offentliga tävlingsuppdrag vinner han i Kiruna där det ska uppföras ett monument över gruvindustrin. Kommunalgubbarna tänker väl sig en socialrealistisk kraftfull gruvarbetare å la sovjetstuk och blir både häpnad och missmodiga när Arle presenterar sitt förslag *Talande tecken*, en kvinna med ett barn på axlarna. Över gruppen reser sig en stiliserad hacka som blicksfång över fjällandskapet. Gruppen kommer att flyttas som så mycket annat i den omdaning av Kiruna som nu sker.

Under åren 1961 till 1971 är Arle professor vid Konsthögskolan. Det är nog tidvis stimulerande men framför allt en påfrestande uppgift för en så känslig person. Han får problem med administrationen när han åker ut på landet för att köpa två hönor att ha som modell och inte får någon ersättning för taxiresan. Hönorna köper han för egen räkning och menar att skolan sparar dyra modelleräkningar. Det är också en tid när studentupproren är i full gång. Några skulpturelever vill hellre studera marxismen och lyssna på Jan Myrdal än arbeta efter modell oavsett om det är människor eller hönor.

Under början av 80-talet inträffar en händelse som påverkar hans fortsatta liv. Han cyklar omkull och skadar sig allvarligt och får svår yrsel och dövhet på ena örat. Allt detta ger honom svår ångest. Men han fortsätter med alltfler uppdrag. Det blir arbete i ateljén, arbete med bronsgjutningarna, föhandlingar med kommungubbar, resor till utställningar

och olika uppdrag, inköpsnämnder, tidningsartiklar. Den 8 mars 1990 hittas han död i sin ateljé.

I Stockholm kan vi se flera av hans skulpturer. *Man-häst-vagn* på Karlavägen, *Häst och ryttare* på Thorildsplan och *Tre hästar-tre människor* i Farsta. I Örnsköldsvik finns *Sörköraren* och i Malmö, *Häst och människa*, den skulptur som han arbetade med när vi besökte honom i Huddinge.

I Huddinge finns också ett flertal av hans skulpturer. I Flemmingsberg reser sig en häst mellan de våldsamt stora skivhusen. Jag visste att det bl a fanns flera skulpturer i centrum, ett porträtt av hans andra hustru Lizzie och ett porträtt där hans elev, Jörgen Hammar, avbildat honom. För att se och fotografera verken besökte jag Huddinge centrum. Jag gick runt i flera varv, såg inga skulpturer, frågade på biblioteket, där ingen visste var de fanns. Så kontaktade jag kommunen där jag fick reda på att det kommunala bolaget Hugin plockat undan verken för en ombyggnad av torget. Det var inte klart om eller när eller var de kunde komma tillbaka. En skulptur i centrum fanns kvar. En flicka står med en rockring vid vägen mot pendeltågsstationen. Mängder av människor strömmar förbi utan att "se" henne. Så kommer en grupp förskolebarn i sina lysande västar. De håller varandra i hand och flera vänder sig om och pekar på flickan och pratar om henne. Då log nog Asmund Arle i sin himmel.

Flicka med ring